

Příběhy našich sousedů

Patrik Benda

Do projektu Příběhy našich sousedů jsme se přihlásili, abychom se dozvěděli něco o moderní historii a jak to vlastně vypadalo, když byli naši rodiče ještě děti. Za naším pamětníkem Patrikem Bendou jsme se vydali 19. listopadu 2018. Přivítal nás u sebe doma, v Bubenči, a vyprávěl nám svůj životní příběh, příběh dítěte, které v době socialismu vyrůstalo v rodině disidenta.

Protože jsme z více než dvouhodinové nahrávky pro naši rozhlasovou reportáž využili jen její zlomek, řekli jsme si, že z přepisu nahrávky ještě sestavíme portrét Patrika Bendy.

Tátovo vězení

Narodil jsem se v roce 1974 do rodiny, kde tatínek podepsal Chartu 77 a následně spoluzakládal Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, za což byl v roce 79 uvězněn. Mně bylo v roce jeho uvěznění skoro pět let, táta byl zavřený čtyři roky, takže si umíte představit, že věk 5 až 9 let není úplně příjemný na to, aby někdo přišel o tátu. Byl jsem čtvrté dítě, třetí syn. Bratrům bylo 10 a 8 let, sestře 6 a ještě jsme měli brácha, kterému byly dva. My jsme dost patriarchální rodina, takže ten nejstarší bratr se stal rázem hlavou rodiny a my všichni ostatní jsme museli trochu povyrůst, i když u mne a u mladšího bráchy to bylo méně. Pro mě to znamenalo, že táta z ničeho nic prostě nebyl, tak jsem se bál o mámu a ptal se jí, jestli ji taky nezavřou. Míval jsem noční můry, křičel ze spaní. Přišel za mnou starší brácha a řekl, že táta mu vždycky radil, než usne, ať si vymyslí někoho, kdo s těmi nočními můrami bude bojovat, rytíře. Tak jsem to zkusil a snažil jsem se, abych si představil nějakého rytíře, který bude za mě bojovat s těmi stvůrami, co mě navštěvují ve snech, a ono to zafungovalo. Tehdy jsem intenzivně vnímal, že táta je s námi ve spojení a i na tu dálku mi umí pomoci.

Když jsem začal chodit do první třídy, maminka se na nás obracela, ať tátovi píšeme dopisy do vězení a kreslíme obrázky, to byl jeden z našich úkolů. Také si vzpomínám na cestování do vězení. Táta seděl ještě s Jiřím Dienstbierem a Václavem Havlem v Heřmanicích u Ostravy, což bylo nejnepříjemnější vězení a na cestování to bylo hrozné. Vezl nás obvykle nějaký známý v jednom autě, třeba i trabantu, a tam se muselo poskládat nás pět dětí a dospělí. Návštěva byla třeba od devíti ráno, takže to znamenalo vyrazit o den dříve a přespat v hotelu. To byl pro mne neuvěřitelný zážitek, malý kluk poprvé v hotelu, to bylo něco úžasného. Když potom tátu přesunuli do vězení v Libkovicích, které bylo pro rodiče velká výhra, vnímal jsem to hrozně úkorně, protože právě cestování za tátou jsem bral jako velké dobrodružství a bylo pro mě na tom to nejlepší. I když jsem se samozřejmě na tátu těšil a viděl ho rád.

V souvislosti s tím si vybavuji, jak se táta snažil mámu i z vězení ve všem podporovat a stát za ní, protože byla sama na pět dětí. Jednou jsme se s maminkou pohádali kvůli tričku, které jsem si měl na návštěvu vzít. Měl jsem úžasné tričko s Mickey Mousem, ale maminka trvala na tom, abych si vzal tričko s kytičkou, což bylo pro mne urážlivé. Dohodli jsme se, že si vezmu tričko s kytičkou a pak to s tátou probereme. Na návštěvě, když jsem se dostal ke slovu a vynutil si, abychom to opravdu probrali, tatínek řekl, že se mu tohle tričko hrozně líbí a je rád, že jsem si ho vzal. Což samozřejmě nemohla být pravda, ale pro mámu to udělal.

Chtěl bych ještě zmínit Jiřího Dienstbiera staršího, který s tátou část doby seděl a vrátil se o rok dřív. Dodneška si pamatuju, jak pro nás bylo příjemné, když k nám pravidelně, tedy v mých dětských vzpomínkách pravidelně, chodil a ten čas, když jsme ještě rok čekali, až se táta vrátí, nám ulehčoval tím, že vyprávěl o společném vězení. Protože táta, když se vrátil, nám o vězení moc nevyprávěl, což mně potvrzuje, že to byl asi opravdu šílený zážitek.

Když se táta v roce 1983 vrací, mě bylo tehdy 9 let, jako dárek k návratu se mi podařilo napsat pro něj knížku. Jmenovala se Děti na prázdninách, také jsme ji samizdatově vydali. Otká Bednářová, jedna z velkých přepisovaček samizdatů, nám ji přepsala na stroji přes kopíráky, takže jsem fakticky autorem jednoho samizdatu.

Domovní prohlídky

Táta jednou spočítal, že jsme měli nejvíc domovních prohlídek v republice. Norma byla jedna, dvě, maximálně tři, my jsme jich měli osm až deset. Souvisí to s tím, že táta byl, než ho zavřeli, mluvčí Charty 77, ale to mluvčování, jak se říkalo, nedokončil a po návratu se stal mluvčím ještě jednou. A mluvčí byli nejvíc v presu. Jedna z mých opravdu temných dětských vzpomínek, když jsem byl první, druhé třídě, je, když prohlíželi i náš pokoj. S námi tam stále komunikovala paní od StB a byla strašně

nepříjemná. A v osmi letech, když chcete v noci spát a nemůžete, tak vám to opravdu nepřípadá normální. Tehdy jsme také měli nějaké vzácné komiksy ze zahraničí a ty nám zmizely. Dodneška jsme přesvědčeni, že je prostě sbalili, bylo to nedostatkové zboží.

Později už byly prohlídky mírnější, StB důkladně prohlédla tátovu pracovnu a na další pokoje už tolik nedbali. Nicméně měli jsme jednu skrýš a tu se jim nikdy nepodařilo odhalit. Do ní se dávaly opravdu důležité věci a večer se vždycky muselo zkontrolovat, že tam opravdu jsou.

Jednou, a to vím jen z doslechu, k nám přišla prohlídka ráno a máma nám nějaké věci nacpala do aktovek, abychom je vynesli ven. A také si pamatuju, že jsem měl jednou za úkol zavolat Ivanu Havlovi, bratru Václava Havla, že je u nás prohlídka. Poctivě jsem hodil do automatu mince a volal jsem. A on mluvil divně, jako když se čočka sype, jen ano, ne, tak jsme hovor brzy ukončili. A pak jsem se dozvěděl, že u něj byla zrovna také prohlídka a za zády mu stál estébák a poslouchal, o čem telefonuje.

Osmačtyřicítka

Když se táta vrátil, občas ho zavřeli na dva dny do cely předběžného zadržení, to byly tak zvané osmačtyřicítka. Typicky když bylo nějaké výročí, třeba 21. srpen, nebo měl přijet nějaký státník. Oni ho zavřeli a my jsme nevěděli, jestli to bude na těch 48 hodin, nebo bude zase proces a vrátí se až za čtyři roky. A to pro dítě, které už něco takového zažilo, nebylo nic příjemného. Intenzivně si pamatuji, že táta, když před domem stálo civilní policejní auto, vyhlížel v noci z okna nad mojí postelí. Estébáci měli na palubní desce schválně položenou tu předvolanku, byla to provokace. A někdy ho takhle sbalili. Táta to neměl rád a já jsem to špatně snášel. V rodině se řešilo, že jsem přecitlivělý a že mě musí ostatní sourozenci hlídat, abych byl v pohodě.

Bezpečnostní pravidla

Samozřejmě jsme v rámci fungování bytu měli nějaká bezpečnostní pravidla. Třeba každý z rodiny musel zvonit dvakrát, protože StB zvonila jen jednou. Ale sestra se tohle nikdy nenaučila, ona stále zvoní takovým jedním ostrým stiskem.

Stejně tak se každý večer musel dávat řetízek a koukat se kukátkem, když se otvíralo. Pamatuju si jeden zážitek, za který jsem se styděl. Jednou v sobotu ráno, bylo to v půl sedmé, jsem si myslel, že se brácha vrací s ranním nákupem. Pro mne bylo obtížné podívat se kukátkem, musel jsem si přinést stoličku, navíc jsem si myslel, že je to ten brácha, tak jsem otevřel. Státní bezpečnosti. Naštěstí byly dveře na řetízek.

Také jsme měli velice přísný zákaz bavit se s cizími lidmi. To platí u dětí i dnes, ale my to měli i z jiného důvodu, protože by nás mohli oslovovat příslušníci státní bezpečnosti. Jednou jsem šel ven s odpadem a my jsme měli zase tzv. hlídání, takže před domem stálo policejní auto. Vynesl jsem odpad, načež mne doběhl ten estébák a ptal se, proč nejdeme do kostela, když je neděle dopoledne. My jsme totiž chodili do kostela až večer, což on nevěděl. Samozřejmě jsem mohl odpovědět, ale se zadostiučiněním jsem mu řekl, že se nesmíme bavit s cizími lidmi. A on opravdu téměř vyhrkl: „Co blbneš, přece víš, kdo jsem.“ Tak na to rád vzpomínám.

A také na stírací tabulky. To je i dnes taková tabulka, na kterou něco napíšete a pak to přejetete takovým koněm a ono se to smaže. Takže když nám z ciziny poslali tyhle tabulky, jakoby dětem, táta je okamžitě odebral a používal v komunikaci s ostatními disidenty. A když k nám přišel Václav Havel, něco napsal, ukázal to tátovi a pak to smazal.

Občas se používaly i papírky. A úkolem nás mladších bylo, když návštěva odešla, ten papírek roztrhat na malé kousíčky a spláchnout do záchodu. Dalším z úkolů bylo občas zajít za někým se vzkazem, buď za Václavem Havlem nebo za Petrem Uhlem, ti bydleli nejbliž. Těm starším to táta vždycky nějak vysvětlil a nám mladším se to snažil převést na dobrodružství. Takže přinést papírek, kdyby vás kdokoliv potkal, strčit do pusy, rozkousat, spolknout. To pro nás byla výzva, takže jsme nesli papírek, připraveni, kdyby nás někdo potkal, ho strčit do pusy a spolknout.

V téhle souvislosti vzpomínám na Václava Havla. On byl milý, příjemný, ale neměl moc vztah k dětem, takže když byl doma sám, Olga tam nebyla, vzal si vzkaz a než napsal odpověď, nechal nás prostě stát v předsíni. Takže jsme se těšili, že tam bude Olga, protože ta nás vzala dovnitř, dala nám bonbon. Ona dokonce měla v 80. letech naprostý výtvarný technický, videopřehrávač. A my jsme věděli, že mají doma úžasné filmy, válečné, westerny. Jednou mě pozvala, než Václav napíše odpověď, abych se s ní díval. No, a ona se koukala na Jiřího Suchého a Jitku Molavcovou. Strašně se smála a já jsem vzteky skřípal zuby - co bych dal za nějaký pořádný film, a ona se kouká na takovouhle hloupost a ještě se jí směje. Molavcová a Suchý jsou samozřejmě výborní, ale tenkrát jsem to tak nevnímal. Ale jednou nebo dvakrát jsme měli možnost se tam za odměnu na nějaký film podívat, myslím, že jsem u nich viděl i Ramba. Zkrátka s tímhle bytem na nábřeží u Václava Havla mám spojené své první velké filmové vzpomínky.

Brigády

Táta v letech 85 až 89 vydával samizdatový časopis Paraf, Paralelní akta filosofie. Vycházelo to čtyřikrát ročně a s tím byly spojené i naše brigády, protože se platilo nejen za příspěvky, ale i za pomáhání. Přivezli

vytištěné strany a naším úkolem bylo tzv. slistování. Takže když bylo třeba 25 výtisků, tak jsme si na postel rozložili těch 25 prvních stran a na to pak další, až to dalo celek. Za to nám táta dal korunu za výtisk. Když to bylo třeba 20 výtisků, tak to bylo jednoduché, to se rozložilo na postel, člověk to docela rychle slistoval a dostal 20 korun, což byla tehdy bomba. Ale když to bylo třeba 50 výtisků, tak to byla absolutní bomba, protože to byly opravdu velké peníze. Ale zase docela velká dřina, protože se to muselo dělat ve dvou pokojíčkách a člověk se víc naběhal.

Když už bylo všechno slistované a svázané, táta dělal korektury. To si vzal výtisk, přečetl ho, a když našel tiskovou chybu, ručně ji opravil a ostatním řekl, kde to mají také opravit. Toho jsem se účastnil jen asi jednou nebo dvakrát. Byl jsem opravdu ještě hodně malý.

80. léta

Konec 80. let, to už mi bylo 13-14 let, to už bylo pro mne trochu dobrodružnější. Fenomén demonstrací přišel i do Prahy, jedna z prvních větších byla v říjnu 88 na Václavském náměstí. Táta měl takové speciální rádio poslané ze zahraničí a na něm byl schopen chytat různé frekvence, i policejní. Takže si do dneška pamatuji oblíbenou větu „Berte to tam popílkem, berte to tam popílkem!“, což znamenalo, že tam přijeli s kropícími vozy a kropili demonstranty. Starší sourozenci už na demonstrace chodili a já jsem tátu uprosil, abychom s mladším bráchou mohli také. Na demonstraci ke Dni lidských práv 10. prosince na Škroupově náměstí, jediné tehdy povolené demonstraci, už jsme byli. Hezká byla, ale nikdo nekropil. Pak přišel Palachův týden a bráchové ho tam celý prochodili, a to se tedy opravdu přiznám, to jsem jim záviděl.

Nicméně v srpnu už mi bylo patnáct, a tak táta řekl, že mne vezme na 21. srpna. Dvacátý první srpen se u nás obvykle řešival tak, že jsme někam týden dopředu odjeli, ke známým na chalupu, třeba i stopem. Nebo táta bydlel v Praze na krycích adresách, aby opravdu nebyl prostor, aby ho zavřeli. V roce 1989 táta bydlel někde na Hradčanech a my jsme byli se sestrou dohodnutí, že nás vyzvedne v kině U Hradeb. Strašně jsem se těšil, protože já už jsem mohl, ale můj mladší brácha ještě ne, takže jsem to bral hrozně prestižně. Jenž se stalo, že když táta přejížděl tramvají, zahlédl ho nějaký estébák. Jel za tramvají, a když táta vystoupil, zatknul ho. Takže jsme se nedočkali a já byl strašně zklamaný. A samozřejmě tehdy nebyly žádné mobily, takže jsme se to ani nedozvěděli.

Pak přišel 28. říjen a tam už jsme s tátou byli. Táta chodil na demonstrace hlavně proto, aby počítal lidi a kontroloval události. Táta měl přímou vazbu na Ivana Medka z Hlasu Ameriky ve Vídni. To byl zahraniční rozhlas, který sděloval, co se tady dělo, na základě informací, které dostal zevnitř. A táta by jeden informátorů, takže mnohem víc obcházel, dělal odhady. Prostě kontroloval. Pamatuji si, že tam poblíž stál nějaký jeden

kropicí vůz, ale nedosáhl na nás. Ani utíkat jsme nemuseli, prostě nic. Takže to zase tak velký zážitek nebyl.

Až přišel 17. listopad. To už jsem byl na střední škole, tohle byla povolená demonstrace, takže jsem byl domluvený s rodinou, že půjdu po vlastní ose. Asi víte, že tam zmlátili studenty, ale ten šok byl právě proto, že to byla povolená demonstrace a byli tam zmlácení lidé, kteří na to nebyli zvyklí a ani to neočekávali. Sedmnáctého listopadu jsem také nedostal obuškem, ač jsem strašně chtěl, protože jsem byl strašně zvědavý, co se děje. Takže když zastavili průvod a dlouho stál, vydal jsem se do bočních uliček, abych se podíval, jestli se něco neděje a já zase o něco nepřicházím. No, a když jsem prošel dopředu, mezi tím to tam uzavřeli, já jsem stál za zády policajtům a nikam mne už nepustili.

Sobota 18. listopadu pro nás s bráchy byla opravdu temný den. Zrovna jsme hráli Dračí doupě, to byla taková desková hra, když přišla informace, že na demonstraci někoho zabili, nějakého studenta. Hru jsme přerušili a bráchové toho studenta, co měl být údajně zabit, šli hledat, protože strašně těžce psychicky nesli, že na něčem, co spoluorganizovali, někdo jiný zemřel. Pamatuji si, že já sám jsem tehdy napsal takový text, kde jsem se vypsal z nenávisti k tomuhle režimu. Tak bolestně jsem vnímal, že někoho zabili.

Nakonec se ukázalo, že to byla dezinformace. Anna Šabatová k nám dokonce tu Drahomíru Dražskou tehdy přivedla a táta ji vyslychal. Všem bylo úplně jasné, že si všechno vymyslela, ona měnila výpovědi. Jenže už bylo pozdě, protože to před tím řekla Petru Uhlovi a on tu zprávu poslal do zahraničí. Petra potom zavřeli za šíření poplašné zprávy, ale jen kratičce, protože režim se za chvíli z bortil.

Jak náš život ovlivnila StB

Když se táta vrátil z vězení, měli naši ještě jedno dítě, o osm let mladší než to poslední. Když jsme ho chtěli nechat pokřtít, dohodli jsme se v kostele, kam jsme normálně chodili. Jenže přišla tam státní bezpečnost a faráři řekla, že se nehodí, aby křtil dítě tohohle nepřítele státu. Takže nám řekl, že to udělat nemůže. Oslovili jsme tehdy kardinála Tomáška, hlavu církve. Podle vyprávění prý kolem něj tenkrát klečeli biskupové a prosili ho, ať to nedělá, ale odepřít křest je v katolické církvi věc nebývalá, takže to nakonec udělal. Jeho palác byl obklopen státní bezpečností a mělo to podobu soukromého křtu. Rodina a nejbližší příbuzní mohli do jeho osobní kaple a tam nám mou sestru pokřtil. Všichni známe, co přišli, protože křest je u katolíků oslava narození, mohli být jen venku před arcibiskupským palácem.

Tím, že jsem byl už čtvrté dítě, jsem měl život přece jen jednodušší, než mí sourozenci, kteří mi trochu prošlapali cestu. Oba starší bratři mohli studovat na střední škole, ale nemohli studovat na gymnáziu. Bratr Marek vyhrál matematickou olympiádu a byl přijat na gymnázium bez přijímaček, ale pak dostal dopis, že došlo k administrativní chybě. Tak bráchové studovali průmyslovky. Bratr Martin měl ještě jeden zážitek, který hodně negativně vnímala hlavně maminka. Režisér Kachyňa si ho vybral na natáčení filmu Zlatí úhoři, dokonce se kvůli tomu naučil plavat, ale asi týden před začátkem na to přišla státní bezpečnost a sešlo z toho. No a já jsem věděl ze zkušeností bratrů, že nesmím ve škole v ničem polevit. Nemohla nastat situace, abych ve třídě nebyl nejlepší, protože by se to mohlo obrátit proti mně, proti rodině. Protože mě by nikdo nikdy nepřidal.

Ještě jedna epizoda se mi vybavuje. Jednou se k nám někdo přihlásil, že by nás, děti, doma učil angličtinu. Opravdu pár kurzů proběhlo, ale v rámci toho doučování padaly divné dotazy a rodiče to brzy přerušili. Později se potvrdilo, že to byl tajný agent, který se snažil takovým způsobem přes nás získat informace.

Všednodenní život

My jsme žili přece jen trochu jinak, než bylo tehdy běžné. Měli jsme třeba vlastní slovník. Takže zatímco jiní tehdy říkali oblíbené „Čestný pionýrský“, my jsme říkali „Čestný chartistický“.

V rámci rodiny musela být ohromná soudržnost, společně jsme hrozně drželi spolu. Naopak vládla v té době jistá nedůvěra ve školu, protože jsme věděli, že nám vždycky neříkají úplně pravdu. A maximální nedůvěra v policii, protože ta mi zavřela tátu. A ještě později, v devadesátých letech, mi chvíli trvalo, než jsem si uvědomil, že v normální společnosti je policie potřebná.

Život v takhle velké rodině a v téhle situaci znamenalo strašnou spoustu známých a návštěv. Jednou se to maminka snažila spočítat a bylo to třeba dvacet návštěv v bytě za den. Pro mne bylo později zajímavé, že jsme se tak setkali se s mnoha slavnými lidmi. Třeba jednou nám na Mikuláše anděla dělal Václav Havel, Pavel Kohout, spisovatel, byl Mikuláš a Pavel Landovský, herec, byl čert. Tehdy mi ta jména pochopitelně nic neříkala, až později se jeden z nich stal prezidentem. Pravidelně k nám chodil Václav Malý, což je dnes světící biskup pražský. Pamatuji si, že kouřil a jako malí jsme za ním chodili, ať nám dá taky kouřnout. Také podobně k nám chodil kněz, který tehdy neměl povolení, Dominik Duka, dnes arcibiskup.

Pak tady byla ještě jedna linie lidí, kteří emigrovali, a to bylo zvlášť bolestné. Když je odsud vyštvali. Člověk se s nimi třeba kamarádil a najednou, ze dne na den, byli prostě pryč.

Kdo mne v životě ovlivnil

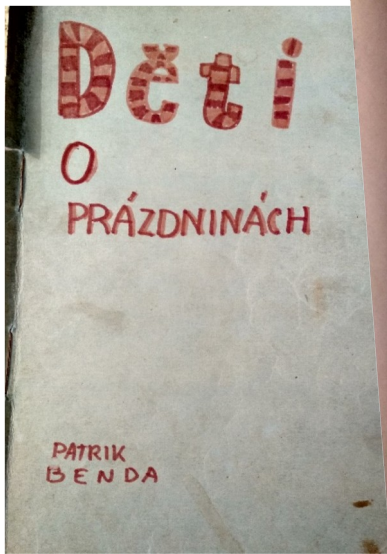
Když jsem přemýšlel, co z dětství později určilo můj smysl a vztah k různým věcem, byli to tetičky a strýcové, nepraví, kteří se o nás starali, když byl táta ve vězení, ale i později. K nim patřili hlavně Marie a Vladimír Říhovi. V 50. letech byli komunisté, po roce 1968 vyhození, ale názorově stále odlišní od mého táty, katolického aktivisty. U nich se později scházeli další vyhození ex komunisté a nakonec za to Vladimíra Říhu zavřeli. Táta ho dostal na starost v rámci VONSu a vysekal ho z toho. Pro ně to byl takový šok, že se jich nezastali jiní ex komunisté, ale takový výrazný katolický aktivista, že nám to potom vrátili. Když tátu zavřeli, starali se o nás. Když máma chodila do práce, hlídali nás a do jisté míry vychovávali. Pro mne to bylo strašně intenzivní.

Další výraznou osobou mého dětství byla Otká Bednářová. I u ní se ten svět pohyboval někde jinde, ale pro mne to byla naprosto úžasná osoba, brala nás na chalupu, hlídala nás, přepisovala mi mou knížku.

Pro mne do života znamenalo hrozně moc, že jsem byl od malička zvyklý stýkat se s rozptýlenou skupinou lidí různých názorů, kteří se dohodli na jedné společné věci, i když ve všem ostatním se lišili. Byla to pro mne škola tolerance, ale té opravdové, kdy někdo má jiný pohled na svět, ale to nic nemění na tom, že se můžou na něčem shodnout a dělat to společně. To, že má někdo úplně jiný názor, je pro mne opravdu úplně normální, a lidé, kteří určovali můj život, byli často z úplně jiného ranku, než moji rodiče. A pro mne to byla norma.

Milý táto
Jak se máš? Já se
mám docela dobře. Na
se šelím na moje naro-
zeniny. Dneska jsme se
prali s Markem. Já s
Lipem a Markem. (Vykřá-
li jsme.) Včera jsme se pra-
li s nákyma klukama
a nakonec jsme vyhráli.
Dneska taky k obědu bu-
deme mít bramborovou
kaši a ještě k tomu ris-
ky, nám
Cusu lalek

